

**ІНСТИТУТ СЛАВІСТИКИ
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені ІВАНА ФРАНКА
(до 15-річчя з часу заснування)**

Славістика як галузь знань про слов'янські народи, їхню мову, культуру, історію є важливою ділянкою гуманітарної науки. У більшості вищих навчальних закладах слов'янських, а також деяких неслов'янських країн, окрім славістичних кафедр, зайнятих головно дидактичною роботою, функціонують спеціальні наукові установи. Це, зокрема, Інститут слов'янознавства Російської Академії Наук, академічні інститути славістики Республіки Польща, Чеської Республіки, Школа слов'янських студій Лондонського університету та ін.

Львівський національний університет імені Івана Франка є однією з небагатьох вищих шкіл України, які мають особливо сприятливі умови для розвитку славістики. Тут немаловажну роль відіграють такі фактори, як особливості історичного розвитку Галичини, упродовж століть тісно пов'язаної з західно- і південно-слов'янськими землями – польськими, чеськими, словацькими, сербськими, хорватськими. Галичани, передусім їх освічена верства, як правило, володіли, кількома мовами, що давало їм змогу уже з початку ХІХ ст., коли розпочалося слов'янське національне Відродження, читати польські, чеські та німецькі наукові праці, художні твори, часописи і завдяки цьому бути обізнаними з життям своїх європейських, у тому числі і слов'янських сусідів. Немаловажне значення має і та обставина, що у львівських архівах, бібліотеках та музеях зберігаються неоціненні скарби – рукописи, книги, комплекти журналів та газет, твори мистецтва, картографічні та інші матеріали, що стосуються історії як окремих західно- і південнослов'янських народів, так і всього слов'янства, а також міжслов'янських взаємин.

Тож не дивно, що славістика у Львові зародилася дуже рано. Ще наприкінці ХVІІІ ст. в “Collegium Rutenum”, який був заснований при Львівському університеті 1787 р. і проіснував до 1809 р., викладалися слов'янські мови (церковнослов'янська й руська). 1822 р. в університеті була відкрита кафедра польської мови, а 1848 р. – кафедра руської (української) мови. З 70-х років ХІХ ст. славістика виокремилася як окремий напрям дидактичної та наукової роботи. У різний час в університеті викладали знані філологи-славісти, І.Поллак, М.Чоп, Я.П.Коубек, І.Гануш, Я.Головацький, Я.Малецький, А.Каліна, О.Колесса, Т.Лер-Сплавінський, К.Студинський, І.Ковалик та ін. З Львівським університетом пов'язані імена видатних учених, істориків-славістів професорів Е.Т.Модельського, Я.Чекановського, Л.Козловського, Ф.Буяка, А.Фішера, М.Кордуби і Д.Похилевича. Одним і засновників сучасної славістичної школи був відомий український учений-філолог і мистецтвознавець І.Свенціцький, який працював в університеті майже півстоліття. Він підготував цілу когорту славістів-літературознавців і лінгвістів. Це – Н.Копистянська, К.Трофимович, І.Лозинський, В.Андел та ін.

Сьогодні на двох славістичних кафедрах (слов'янської філології та історії слов'янських країн) працює понад 30 кваліфікованих славістів-мовознавців, літературознавців, істориків. Це, зокрема, професори, доктори наук В.Моторний, Л.Зашкільняк, М.Крикун, М.Кріль, доценти, кандидати наук – В.Чорний, І.Тепляков, Т.Полещук, А.Татаренко та ін. Окрім того, славістичною проблематикою цікавляться вчені інших кафедр гуманітарних факультетів – Ф.Бацевич, Н.Копистянська, І.Денисюк, І.Галенко.

Вагомим внеском у розвиток славістики є наукові видання Львівського університету. Окрім монографій, статей і навчальних посібників, яких налічується не одна сотня, тут виходять у світ спеціалізовані серійні та поодинокі наукові збірники. Так, упродовж 1948–1966 рр. університет публікував “Питання слов'янського мовознавства” (побачило світ дев'ять томів). 1970 р. був заснований науковий збірник “Українське слов'янознавство”, який виходить понині.

У середині 1980-х років в умовах “перестройки”, коли контакти колишнього СРСР із зарубіжними країнами почали розширюватися, пожвавилися і наукові зв'язки. Гостре політичне протистояння у тодішній Польській Народній Республіці, ознаки незадоволення диктатом Кремля з боку інших держав-сателітів Центрально-Східної Європи викликало зацікавлення радянського керівництва та, зрештою, й широкої громадськості справжнім станом справ у країнах “соціалістичної співдружності”. Все це стало додатковим стимулом для розвитку славістики.

За таких обставин на початку 1981 р. у Львівському державному (тепер – національному) університеті ім. І.Франка на громадських засадах було засновано Інститут слов'янознавства, до складу якого увійшли передусім викладачі двох славістичних кафедр – слов'янської філології та історії південних і західних слов'ян, а також працівники інших факультетів, наукова тематика яких має дотичність до славістики. Інститут очолив тодішній ректор університету професор В.Чугайов.

Перед новоутвореним Інститутом стояло завдання координувати славістичні дослідження в рамках університету і залучати до них учених інших вищих навчальних закладів і наукових установ Львова та регіону, налагоджувати та зміцнювати контакти з вітчизняними та зарубіжними славістичними осередками. Двічі на рік проводилися наукові семінари, а також заслуховувалися річні звіти про виконання наукової тематики зі славістики. Цілком зрозуміло, що за часів існування СРСР славістичні дослідження, які здійснювались у так званих союзних республіках, у тому числі в Україні, були лише складовою частиною радянського слов'янознавства. І лише на початку 1990-х років, після проголошення незалежності України, постало питання про необхідність творення власної національної славістики, а це вимагало глибокого переосмислення попередніх набутків та визначення напрямів і пріоритетів її подальшого розвитку.

На цей час В.Чугайов самоусунувся від керівництва Інститутом. У березні 1992 р. загальні збори славістів обрали директором Інституту славістики доцента В.Чорнія. На той час головні зусилля дирекції були спрямовані передусім на збереження й оновлення міжвідомчого республіканського (таким тоді був його офіційний статус) наукового збірника “Проблеми слов'янознавства”^{*}. Принагідно зазначимо, що до 12-го випуску (1975) збірник мав назву “Українське слов'янознавство”, але в умовах полі-

^{*} В умовах гострої економічної кризи деякі аналогічні збірники припинили своє існування.

тичних репресій, спрямованих проти українського національного руху, отримав нову назву, з якої зникло слово “Українське”.

До 1990 р. збірник “Проблеми слов’янознавства” виходив двічі на рік: поперемінно один випуск (непарний) призначався переважно філологічній тематиці, а другий (парний) – історичній. Отже, фактично він складався з двох серій. З 1991 р. почав видаватися лише один збірник на рік. З огляду на це зберігати почерговість філологічного та історичного випусків стало недоречним, Тому, починаючи з 45-го випуску, редколегія відмовилася від серійного підходу і в одній книзі почала публікувати матеріали з різних ділянок славістики – мовознавства, літературознавства, культури, історії тощо.

Стосовно тематики збірника, то, цілком зрозуміло, що в часи комуністичного режиму від учених-суспільствознавців, як це зазначено у передмові до першого випуску, вимагалася суворо дотримуватися марксо-ленінської методології, вірно “служити інтересам партії і народу, активно відгукуватися на злобу дня”¹. Тож не дивно, що за таких обставин у ньому центральне місце посідали теми, пов’язані з “класовою боротьбою”, “будівництвом соціалізму”, “пролетарським інтернаціоналізмом”, “соціалістичним реалізмом” тощо. Особлива увага приділялася “ленінській теоретичній спадщині” та різного роду “революційним” ювілеям. Попри це тут друкувалося і чимало справді наукових студій з конкретних питань мовознавства, літературознавства, історії, які не були надто заангажованими ідеологічно (іноді автори обходилися однією-двома цитатами творів когось із основоположників марксизму-ленінізму), а тому не втратили своєї цінності.

Як позитивний момент відзначимо і те, що на сторінках збірника публікувалося чимало статей, присвячених відомим українським і зарубіжним славістам – І.Свенціцькому (вип. 13), І.Срезневському (вип. 37), В.Карджичу (вип.39), Я.П.Йордану та Ю.Юнгману (вип.41), Ю. Венеліну (вип. 42) та ін. Без сумніву, що такого роду матеріали неабияк сприяли розширенню наукових горизонтів українських славістів.

Помітне місце у тематиці збірника “Проблеми слов’янознавства” посідають питання українсько-слов’янських взаємин у різних ділянках суспільно-політичного, економічного, духовного та мистецького життя. Відомо, що за часів комуністичного режиму практично усе, що стосувалося публікацій з історії України, в тому числі міжнародних контактів українських середовищ та окремих діячів (особливо національно-патріотичного спрямування) піддавалися суворому контролю. Але, у славістичному виданні, що не є профільним для україніки, такі сюжети проходили якось легше, непомітніше. У зв’язку з цим на сторінках збірника побачило світ чимало матеріалів про українсько-чеські, українсько-польські, українсько-болгарські, українсько-словацькі й загалом українсько-слов’янські взаємини. Автори цих публікацій є М.Колесса, Т.Пачовський, В.Борис, І.Лозинський, В.Моторний, Ф.Стеблій, В.Чорній, М.Кріль та ін. У такий спосіб відкрились нові сторінки української історії. Отже, незважаючи на труднощі та перешкоди, збірник відіграв позитивну роль у розвитку української славістики, оскільки дав змогу вченим цієї ділянки гуманітарної науки хоч частково реалізувати свій творчий потенціал.

Тематична спрямованість і характер публікацій почали змінюватися на краще уже в роки горбачовської “перебудови”, але кардинально оновилися лише після здобуття Україною незалежності. Завдяки цьому було ліквідовано цензуру, усунуно

¹ Українське слов’янознавство. Вип.1. Львів, 1970. С.3.

ідеологічні шори, знято табу з “неактуальних” і заборонених тем. Після виходу у світ 41-го випуску (1990) збірник пережив немов би своє друге народження. Сьогодні основним критерієм при підборі матеріалів є їх наукова вартість. Прагнучи підвищити фаховий рівень видання, редколегія намагається надати перевагу публікаціям, які порушують теоретичні проблеми славістики, а також явищам і подіям, що мають загальнослов'янське значення. Ширше розкриваються питання, які стосуються місця слов'янських народів у європейському співтоваристві. Особливу увагу редколегія приділяє історії та методології славістики, що дає змогу критично переосмислити попередні надбання і накреслити завдання славістичних досліджень на подальшу перспективу.

Географія авторів збірника доволі широка. Крім львів'ян, які становлять основу авторського колективу, на сторінках збірника друкуються праці вчених з різних наукових центрів України – Києва, Харкова, Одеси, Полтави, Ужгорода, Дрогобича, Чернівців та ін. Водночас тут публікується чимало праць російських, польських, болгарських, німецьких, чеських та інших зарубіжних авторів. На сторінках збірника поміщаються не тільки дослідницькі статті, що розкривають конкретні наукові проблеми, а й рецензії, огляди, хроніка наукового життя. Це дає змогу українським науковцям ближче знайомитися зі здобутками вітчизняної і зарубіжної славістики.

На сьогодні побачило світ 52 випуски збірника загальним обсягом понад 600 обліково-видавничих аркушів. Збірник занесений до довідника наукової періодики та інформаційних видань вищої школи Європи – EURO sources, що становить третій том “EUROMECUM”². Про те, що наукова громадськість цікавиться “Проблемами слов'янознавства”, свідчать численні рецензії та відгуки на нього, надруковані у вітчизняних та зарубіжних журналах³.

Окрім видання збірника, надзвичайно важливою науково-організаційною акцією Інституту є щорічні, починаючи з 1992 р., міжнародні славістичні колоквиуми, які дають змогу вченим-славістам України, Польщі, Росії, Чехії, Білорусії, Болгарії та інших країн виступати з науковими доповідями і обмінюватися думками, почути критичні зауваження колег, ознайомлюватися з новими публікаціями і найновішою інформацією в галузі славістики, нарешті, налагоджувати і поглиблювати особисті контакти.

Для проведення колоквиумів Інститут двічі – у 1995 та 1996 рр. – отримував від Міжнародного фонду “Відродження” фінансову підтримку. На ці кошти було видано окремою книжкою матеріали п'ятого колоквиуму⁴. Подальші колоквиуми ніким не фінансуються, організуються лише завдяки ентузіазму славістів Львівського національного університету імені Івана Франка, а їхні матеріали у вигляді статей та повідомлень друкуються на сторінках уже згаданого збірника “Проблеми слов'янознавства”.

² EURO sources. A Directory of Scientific and Higher Education Media throughout Europe. Special Edition of EUROMECUM – European Higher Education and Research Institutions. Bonn, 1997.

³ Назвемо лише декілька з численних відгуків на збірник, що друкувалися у наукових журналах: Поп І.І. Новое славистическое издание на Украине // Советское славяноведение. Москва, 1970. № 5. С.77–78; Горский И.К. Филологический выпуск “Українського слов'янознавства” // Там само. 1971. № 6. С.103–104; Мельничук Я.С. Славяноведческое издание украинских ученых // Вопросы истории. Москва, 1979. № 5. С.136–143; Віднянський С.В., Мороз В.К. Історія слов'янських народів на сторінках “Проблем слов'янознавства” // Український історичний журнал. Київ, 1982. № 3. С.38–46; Zeil W. “Проблеми слов'янознавства”. Вип. 23–24. Львів, 1981 // Zeitschrift für slavistik. Band XXVIII. Berlin, 1983. Heft 5. S.776–777.

⁴ Славістичні студії. Т.1. Матеріали V Міжнародного славістичного колоквиуму (Львів, 14–16 травня 1996 р.). Львів, 1997. 192 с.

У 2003 р. відбувся черговий, дванадцятий, колоквіум. У кожному такому заході бере участь в середньому 50–60 осіб. Приблизно половина з них, а іноді й трохи більше – львів'яни. За увесь час їх проведення на пленарних і секційних засіданнях заслухано близько 600 наукових доповідей, понад 100 з них виголосили вчені зарубіжних країн.

Колоквіум є трибуною, доступною як досвідченим ученим, так і науковій молоді – асистентам, аспірантам, а частково, й студентам. Участь у його роботі сприяє творчому зростанню всіх учасників, оскільки вони мають змогу апробувати свій науковий доробок. Це особливо важливо для молодих дослідників. До речі, чимало з них завдяки участі в колоквіумах опублікували свої наукові праці та захистили дисертації. Водночас проведення колоквіумів є проявом значних творчих та організаційних можливостей передусім славістів Львівського національного університету імені Івана Франка.

До 1998 р. Інститут славістики існував майже віртуально – у нього не було ні матеріальної бази, ні штатних працівників. Директор Інституту, його заступник та вечерній секретар виконували свої обов'язки на громадських засадах. За таких обставин можливості для діяльності установи були дуже обмежені. Зважаючи на це, у червні 1998 р. ректорат університету утворив на історичному факультеті структурну одиницю – кабінет славістики, виділивши для нього дві ставки – завідуючого кабінетом і лаборанта. Кабінет став організаційною опорою Інституту.

Цього ж 1998 р. Інститут отримав від Міжнародного фонду “Відродження” грант у сумі 4 тис. доларів США для реалізації проекту “Підтримка і розвиток Інституту славістики Львівського університету ім. І.Франка” (керівник проекту В.Чорній). На ці кошти було придбано комп'ютерну техніку та декілька наукових та довідкових видань, які становлять матеріальну базу інституту. Витрати на розхідні матеріали фінансує університет.

Основним науковим проектом, який розробляються зараз в Інституті, є енциклопедичний довідник “Південні та західні слов'яни”, бібліографічний словник “Львівські славісти” та серія праць, присвячених українсько-слов'янським зв'язкам.

Під керівництвом проф. В.Моторного в Інституті славістики функціонує Центр сорабістики, який, спільно із Сербським інститутом у Бауцені (ФРН), кожні два роки проводить на базі Львівського національного університету міжнародні сорабістичні семінари, присвячені питанням історії та культури серболужичан. На перших порах матеріали семінарів публікувалися частково на сторінках збірника “Проблеми слов'янознавства”, а частково – у друкованому органі Сербського інституту “L'etopis”. Матеріали VI і наступних семінарів побачили світ у Львові мовами оригіналу у трьох випусках збірника “Питання сорабістики”⁵, який редагується В.Моторним (Україна) та Д.Шольце (ФРН). Результатом спільного виконання наукових проектів Інституту славістики Львівського національного університету ім. І.Франка та Сербського інституту у Бауцені (ФРН) став вихід посібника з серболужицького народознавства⁶ та каталога серболужицьких книг у львівських бібліотеках⁷.

З Інститутом славістики співпрацюють учені ряду вищих навчальних закладів і наукових установ Львова, а також інших міст України та зарубіжних країн. З вітчизня-

⁵ Питання сорабістики. Матеріали VI–VII Міжнародних сорабістичних семінарів. Львів, 1999. 260 с.; Питання сорабістики. Матеріали VIII сорабістичного семінару. Львів, 2000. 235 с.; Питання сорабістики. Матеріали IX Міжнародного сорабістичного семінару. Львів, 2002. 346 с.

⁶ Лужицькі серби. Посібник з народознавства / За редакцією В.Моторного та Д.Шольце. Львів, 1997. 265 с.

⁷ Сербська Лужиця у Львові. Каталог. Упорядник М.Кривенко. Львів, 2001. 132 с.

них наукових центрів це, передовсім, Київський, Харківський, Одеський, Ужгородський і Чернівецький університети, Дрогобицький педагогічний університет, Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича, інститути мовознавства, літературознавства, народознавства, історії та українознавства НАН України. Тісні наукові контакти єднають Інститут славістики з Науковим Товариством ім. Шевченка у Львові. Плідним є співробітництво із зарубіжними науковими осередками – Варшавським, Люблінським і Жешувським університетами (Польща), Пряшівським та Остравським університетами (Чехія), Білоруським університетом і Брестським педагогічним інститутом (Білорусь), Софійським і Великотирновським університетами (Болгарія) та ін.

Крім регулярного проведення міжнародних форумів – Славістичного колоквиуму та Сорабістичного семінару, за ініціативою або ж за участю вчених Інституту славістики відбулися також ювілейні конференції, присвячені 200-м роковинам від дня народження П.Й.Шафарика (1995), пам'яті Ф.Ржегоржа (1999) та 150-річчю від дня народження Т.Масарика (2000).

Сьогодні Інститут славістики – це міждисциплінарна наукова структура, навколо якої згуртувалися фахівці з різних ділянок гуманітарних знань – лінгвістики, літературознавства, фольклористики, етнографії, історії та культури. Сюди належать, передусім, викладачі славістичних кафедр ЛНУ, а також ряд учених інших наукових установ та вищих шкіл Львова. Вони всебічно взаємодіють зі славістами інших наукових центрів України. Як у минулому, так і сьогодні вигідне географічне положення міста дає змогу підтримувати тісні контакти з ученими багатьох європейських країн, насамперед слов'янських, і отримувати від них необхідну літературу та наукову інформацію, а водночас знайомити своїх зарубіжних колег з надбаннями української славістики і таким чином стимулювати її подальший розвиток.

Володимир ЧОРНИЙ